

7. DE HEMMELIGE TJENESTENES HEMMELIGHETER

En 17 år gammel skolelev bestemmer seg for å gå i bresjen for å etablere et fredskontor. Han får leid lokaler i andre etasje i et renseri i Nygårdsgata 20 i Fredrikstad sentrum. Året er 1967. Det er den beskjedne AUF-eren Ivar Johansen – politisk aktiv siden han var 14 – som er inspirert av ekteparet og skuespillerne Lars Andreas Larsen og Sonja Lid. Ekteparet etablerte det første informasjonskontoret om krig og fred i Stavanger i 1962, et idealistisk initiativ som spredde seg til hele 17 byer.¹²¹ Fredskontorbevegelsen har flest medlemmer fra den politiske venstresiden, men er partipolitisk uavhengig og har støtte fra både kirke og fagbevegelse.

I Fredrikstad arrangerer Fredskontoret etter hvert tverrpolitisk solidaritetsarbeid for nord-vietnamesernes kamp mot USA, men også en mindre kontroversiell støttekonsert i byens storstue for de sultrammede i Biafra, med Kjell Karlsen orkester som trekkplaster. En spesiell hendelse skal gjøre at den politisk interesserte Ivar Johansen fatter sterk interesse for å finne ut mer om det hemmelige Norge, noe som også får betydning for Etterretningstjenesten.

Redaksjonssekretær Arne Andersen i lokalavisa Demokraten må i 1972 møte i retten, tiltalt for å ha nektet verneplikten. Fredskontoret lager da et støtteopprop som prester, fagforeningsledere og andre underskriver. Ivar Johansen søker på vegne av Fredskontoret politiet om tillatelse til å dele ut støtteoppropet utenfor rettslokalet.

Fredsaktivistene regner med at dette er en kurant sak, men de får høre at politiet begynner å forhøre seg om dem som har skrevet under på oppropet. De synes det begynner å lukte av politisk overvåking. Avisa Demokraten skriver om saken. Politimester Olav Børge-Ask blir tvunget til å gå ut med en skriftlig redegjørelse i lokalavisa:

«Med sikte på hva man kan vente seg framover i lignende saker fant jeg grunn til å søke belyst hva som hadde gått fore seg i forbindelse med denne løpeseddelaksjonen. Står andre bak enn de som trer fram i offentligheten? Hvordan er aksjonen lagt opp og gjennomført? Har man også andre hensikter enn de som umiddelbart legges fram for dem man henvender seg til? Hvilke enkeltmennesker eller grupper søker man å få med, lykkes det, og hvem avslår?»

Johansen er opprørt av at politimesteren innrømmer kartlegging av politisk virksomhet, som er forbudt. Han bestemmer seg på eget initiativ for å kartlegge de hemmelige tjenestene.

Aktivisten går systematisk til verks. Dette skal tas fra bunnen av. Han vil skaffe seg faktainformasjon på landsplan: Hvor er de og hvem er de. Johansen begynner med å ringe opp politistasjonene, hvor han ber om få snakke med de som jobber i overvåkingstjenesten. Vedkommende svarer med navn. Han ringer opp en gang til, spør om å få snakke med en kollega av den han allerede har fått navnet på, og får et nytt navn. Deretter prøver han å finne ut mer om navnet, og ser om han kan finne mønstre. Det samme gjør han overfor Etterretningstjenesten.¹²²

Selv statsministeren holdes på denne tiden godt unna informasjon om Etterretningstjenesten. Per Borten, som er statsminister mellom 1965 og 1971, får vite lite. Dette sier han i et intervju noen år etterpå:

– Jeg er overhodet ikke orientert, og det gjør jo at jeg får litt frysninger på ryggen fordi man sitter med ansvaret, men vet ikke hva som foregår. Når man kanaliserte store ressurser til tjenestegreiner som jobber i hemmelighet og det er ukjent endog for den

politiske ledelse, så er det med på å bidra til at utenrikspolitikken blir forsøpla. Man føler seg usikker, og det har jeg eksempler på fra egen tid.¹²³

Stortingspolitikere blir også holdt utenfor.¹²⁴ Offentligheten får de første tiår under oppbyggingen av Etterretningstjenesten ingen informasjon. Den første forsiktige offentlige omtalen av etterretningsstasjonene er *en* enkel setning i ei bok utgitt i 1969. Jahn Otto Johansen skriver i *Hva vil Sovjet? Sovjetisk utenrikspolitikk i perspektiv*:

«Det finnes i Norge elektroniske etterretningsinstallasjoner som har kostet USA store summer, men som i motsetning til tilsvarende installasjoner på Grønland og i andre NATO-land hele tiden har vært under nasjonal kontroll.»

Realiteten er at det 4. juni samme år finnes 968 ansatte i Forsvarsstabens Utenriks- og Etterretningsstab, og at 602 av de ansatte blir lønna med midler direkte fra USA.¹²⁵ Etterretningstjenesten fører en til dels forgjeves kamp for å få opplysninger tilbake fra USA.¹²⁶ Dét forteller verken aviser, radio eller TV noe om.

Så sent som i 1973 skriver den anerkjente NRK-journalisten Per Øyvind Heradstveit i boka *Hemmelige tjenester*:

Det har ikke vært mulig å bringe på det rene hvor mange mann som arbeider i denne tjenesten, heller ikke hvilke metoder de bruker. Det er grunn til å tro at omfanget av tjenesten er meget liten. Vår etterretningstjeneste har neppe særlig stort behov for å drive sitt arbeid «i marken», det må mer bestå i samle inn og å bearbeide opplysninger man får gjennom vårt samarbeid i NATO og den nære kontakt dette nødvendigvis må føre med seg med andre staters vel utbygde etterretningsvesen.

Samtidig sitter Ivar Johansen om kveldene på Deichmanske bibliotek i Oslo, hvor han prøver å finne ut mer om sivil og militær overvåkningstjeneste. På dagtid jobber han med markedsføring i Pax Forlag. Han har flytta fra Fredrikstad, og har nå har meldt seg inn

i SV. Møtet med det han opplever som et ekstremt hemmelighold, gjør ham bare mer og mer motivert. Hans mål er å reise en politisk debatt om hvorvidt alt hemmeligholdet er nødvendig. Ivar Johansen går uortodokst til verks.

– Jeg stilte meg spørsmål om hvor de ansatte i Etterretningstjenesten var organisert. Jeg tenkte det måtte finnes informasjon om hvor de er organisert. Jeg fant ut at mange var organisert i NTL, Norsk Tjenestemannslag. Jeg bladde gjennom en del nummer av Tjenestemannsbladet, medlemsbladet for organisasjonen. Da kom jeg over en oversikt over avstemningen for et bestemt tariffoppgjør. Jeg fikk informasjon om hver enkelt avdeling i NTL, og hvor de hadde underavdelinger. Underavdelingene var i denne sammenheng identiske med hvor Forsvaret hadde elektroniske etterretningsstasjoner. På den måten var det jeg kom over hvor de var plassert, sier Ivar Johansen.

Telefonkataloger er også gode å ha. Ved å se gjennom forskjellige utgaver av telefonkatalogen på Universitetsbiblioteket, finner han ut i hvilke årstall stasjonene ble tatt i bruk.

Ivar Johansen vil også med egne øyne se de militære etterretningsstasjonene. Sommeren 1976 setter han seg derfor i bilen og kjører den lange veien fra Oslo til Nord-Norge for å ta stasjonene i nord nærmere i øyesyn.

Den pågående aktiviteten blir lagt merke til i Etterretningstjenesten, som har gode kontakter i avisene. Mandag 27. september 1976 trykker Arbeiderbladet et oppsiktsvekkende intervju med forsvarsminister Rolf Hansen, signert redaktør Per Brunvand, som på den tiden sjelden gjør utfører egne intervjuer. I intervjuet gir forsvarsministeren den første offisielle bekreftelsen på at det finnes militære etterretningsstasjoner i Norge. Den eldste har vært i drift i 25 år.

Regionalt er det derfor bygd opp tekniske installasjoner hvor en benytter elektronisk registrering. Videre drives også forsøks-

virksomhet for å bedre vår varslingskapasitet. Dette utvider vårt varslingsområde, samtidig som det gir sikrere grunnlag for å finne ut hva som egentlig finner sted. Disse elektroniske stasjonene ligger først og fremst i Nord-Norge og langs kysten. Analysen av de opplysninger som kommer inn skjer i Oslo. Denne virksomheten er, som en vil forstå, av stor betydning både for Forsvaret og for politiske myndigheter.

I ettertid kommer det fram at det er Etterretningstjenesten selv som laget både spørsmål og svar.¹²⁷ Etterretningstjenestens informasjonsstrategi er å offentliggjøre litt for å skape ro om tjenesten. Det lykkes ikke.

Om ettermiddagen 26. november 1976 sitter Johansen i en bil utenfor Etterretningsstabens kontorer i Platous gate i Oslo sentrum for å notere bilnummer på bilene til de ansatte i etterretningstjenesten, da en mann kommer bort til ham og presenterer seg som Trond Johansen. Johansen er seksjonssjef i Etterretningsstaben. Han inviterer Ivar til sitt kontor i E-staben. Ivar har allerede året før skrevet brev til Johansen hvor han ba om opplysninger, men brevet ble ikke besvart. Senere møttes de to på Møllhausens kafe på Vikaterrassen og på en Kina-restaurant i nærheten. Neste møte mellom de to er på Munchmuseets kafe. Seksjonssjefen gjør opp for alle regningene. Det er opptakten til en rekke møter som finner sted fram til sommeren etter. Begge prøver å kartlegge hva den andre vet – begge prøver å tappe hverandre for opplysninger.

Ut fra det omfattende materialet Ivar Johansens samler inn, er planen å skrive ei bok om det hemmelige Norge. Et samarbeid med journalisten Erling Borgen faller i fisk. Etter hvert innser han at han ikke vil lykkes med bokprosjektet. Han innleder derfor et samarbeid med ukeavisa Ny Tid. Etter at Johansen og journalist Ingolf Håkon Teigene har samarbeidet i flere uker, publiserer Ny Tid 20. juli 1977 den første saken: Norsk militær etterretning organiserte spiontokt

inn i Sovjetunionen fra Finland i 1953. Arbeiderpartiets hovedorgan, Arbeiderbladet, prøver å sverte artikkelen, og kaller saken en «røverhistorie». Uka etter følger Ny Tid og Dagsrevyen opp med et intervju med Svein Blindheim, som lærte opp agenter i Finland. Rabalderet er i gang. Dette skjer samtidig som det går mot stortingsvalg. Frontene skjerpes. Her fra en leder i Aftenposten 4. august 1977:

Det er landsmenn blant oss som ikke viker tilbake for å sette vitale nasjonale interesser på spill, hvis det kan hjelpe dem å nå sine egne politiske og ideologiske mål. De viser en skremmende holdning.

Det skal bli en stor personlig belastning for Ivar Johansen å avdekke det hemmelige Norge. Johansen går denne sommeren i et intervju med Arbeiderbladet ut og sier at han fortsatt har mye upublisert materiale. Politiet går da til razzia mot redaksjonslokalene til Ny Tid og flere privatadresser for å finne materialet han har samlet inn over fem år. De er spesielt opptatt av å hindre at en oversikt over ansatte i de hemmelige tjenestene blir offentligjort. Politiet arresterer Ivar Johansen hjemme hos han selv seint om kvelden 15. august, med hjemmel i rettergangsloven mot landssvik, som gir utvidete fullmakter. Dagen etter blir han varetektsfengslet i Oslo botsfengsel i tre uker. Fengslingen blir senere utvidet til syv uker.

Den såkalte listesaken – etter Ivar Johansens oversikt over ansatte i de hemmelige tjenester – stilner ikke av den grunn. Også andre redaksjoner interesserer seg for saken. Fredag 9. september trykker Dag og Tid et intervju med forsker Owen Wilkes ved Institutt for fredsforskning. Wilkes offentliggjør for første gang hvor noen av etterretningsstasjonene ligger. Her et lite utdrag fra intervjuet:

Dette er gigantiske antennesystem som kan fange opp elektroniske signal frå eit stort område. Det er denne typen vi har i Noreg, mellom anna i Vadsø, Randaberg og Jessheim. Dei

elektroniske signala blir seinare dekodra av vertslanda og kan gje viktig militær informasjon til CIA og vertslandet.

Samtidig blir journalistene i Ny Tid som samarbeider med Ivar Johansen, Ingolf Håkon Teigene og Jan Otto Hauge, siktet etter paragraf 91 i straffeloven, også kalt spionparagrafen. Riksadvokat Lauritz Jensen Dorenfeldt antyder at en av Ivar Johansens medhjelpere, Trond Jensen, er en øst-europeisk spion. Det slår ned som en bombe når forhørsretten dømmer Trond Jensen til seks måneders ubetinget fengsel. Jurister stiller spørsmål ved rettssikkerheten. 16 advokater sender ut en pressemelding om manglende rettssikkerhet for Trond Jensen, og danner «Forsvarergruppen av 1977». Andre advokater vil på sin side forsvare politi og påtalemyndigheter, og III Oslo-advokater organiserer en landsomfattende underskriftskampanje som får 1 600 underskrifter. Listesaken er den største nyhetssaken i Norge dette året.

14. februar 1979 kommer en spesiell rettssak opp for Oslo byrett. Hovedtiltalt er Ivar Johansen, nå kontorsjef i Gyldendal. Smilende og med rufsete halvlangt hår, kledd i høyhalset genser og fløyelsjakke, sitter han til venstre på tiltalebenken og blar i dokumenter før retts-saken tar til. Ved siden av hovedtiltalte sitter journalistene Ingolf Håkon Teigene og Jan Otto Hauge i Ny Tid. De er mer alvorstemte. Begge har store dokumentmapper foran seg. På tiltalebenken sitter også informasjonsmedarbeider i Club 7, Trond Jensen. Han tok vare på materialet Ivar Johansen hadde samlet inn da det var mistanke om at politiet ville ta det i beslag. Forsvarer Alf Nordhus i sort advokatkappe med blank krage går smilende rundt og småprater med de tiltalte og sine to hjelpeadvokater, Ole Jacob Bae og Kjell Amundsen. Nordhus deler ut noen vennlige klapp på skulderen før alvoret tar til. Det er innkalt 30 vitner, deriblant mange tungvektene i norsk politikk, som tidligere statsminister Per Borten og tidligere justisminister Jens Haugland. Ivar Johansen vil komme i gang.

– For meg fungerte en slik rettssak veldig fint. I en slik sammenheng kunne hvem som helst i Norge blitt invitert, og de ville vært pliktige til å stille. Sånn sett ble denne rettssaken et veldig godt politisk seminar, der etterretningssjefer og forsvarssjefer stilte i retten og fortalte faktiske ting. I løpet av denne rettssaken fikk jeg vite mye mer om disse tjenestene enn det jeg visste på forhånd, sier Ivar Johansen.

Saken ender i Høyesterett, som 28. november 1979 dømmer Ivar Johansen til 60 dagers ubetinget fengsel. De tre andre i saken får betingede dommer. Her er et par utdrag fra Johansens straffeutmåling:

«Den foreliggende sak er særegen. Tidligere saker om overtredelse av straffelovens paragraf 90 og 91 har stort sett dreid seg om spionasje til fordel for fremmed makt. Som byretten framhever, og som det også har vært framholdt av aktor i Høyesterett, er denne ingen spionsak.»

«Han har systematisk og målbevisst samlet et omfattende materiale som, dersom det var blitt kjent, kunne ha skapt betydelige problemer for landets overvåknings-, etterretnings- og sikkerhetstjeneste.»

I 1981 utgir forskerne Nils Petter Gleditsch og Owen Wilkes ved Institutt for fredsforskning den første boka om teknisk etterretning i Norge, *Onkel Sams kaniner*. Boka er et direkte resultat av rettsaken mot Ivar Johansen og de tre medtiltalte. Fra sidelinjen fulgte forskerne spent med på rettsaken.

Forskere ved Institutt for fredsforskning hadde i mange år interessert seg for norsk sikkerhetspolitikk, og utgitt bøker som *Krigsstaten Norge* og *Norge i Atomstrategien*. Forskeren Owen Wilkes kom fra New Zealand til Oslo i 1976. Han hadde i hjemlandet forsket på New Zealands militære samarbeid med USA. Nils Petter Gleditsch hadde interessert seg for mange sider av amerikansk-norsk militært samarbeid, blant annet de amerikanske atomubåtene av typen

Polaris' navigasjon ved hjelp av Loran C- og Omega-installasjoner (se kapittel 8). Forsvarerne for Ivar Johansen i Listesaken ba derfor Gleditsch og Wilkes om å vitne i rettssaken. Forskerne bestemmer seg for å gjøre det skikkelig, og lager en skriftlig rapport som legges fram sammen med vitneprovet.

– I vårt arbeid brukte vi mange av de samme kildene som Ivar Johansen brukte. Det var telefonkatalogen, det var stemmetall i Tjenestemannslaget og sånne ting som vi systematiserte videre. Men dette med observasjoner av hva slags utstyr disse stasjonene hadde, det var det Owen Wilkes som sto for. Han hadde jobbet mye med amerikanske militære systemer, og dro sommeren 1978 rundt for å se på de norske anleggene. Vi brukte også amerikanske kilder, og årbøker av typen Janes Weapon Systems og Janes Communications Systems, og spekulerte ut fra det som sto i disse bøkene på hva slags militære funksjoner de kunne ha. Jeg tror vi traff noenlunde bra, sier Nils Petter Gleditsch.

Reaksjonene er kraftige. Aftenposten skriver på lederplass at «Gleditsch har avslørt seg som en propagandist» og at «den seriøse forsker forsvinner i tåken». Gleditsch opplever at kolleger er sinte og redde for å miste jobben. Det spres frykt for at Kirke- og Undervisningsdepartementet vil trekke sin finansiering av instituttet.

– Det var noen kolleger som foreslo at jeg skulle ta ulønnet permisjon mens dette pågikk, men det hadde jeg heldigvis vett til å si nei til, sier Gleditsch.

Til tross for presset gir de to forskerne to år senere ut den engelskspråklige rapporten i en omarbeidet norskspråklig utgave, *Onkel Sams Kaniner*. Forsidebildet viser Forsvarets Forsøksstasjon i Vadsø med sin skog av lytteantennor.

Boka kommer i flere opplag og blir en bestselger selv om den er av full av militære og tekniske faguttrykk. For første gang får offentligheten litt innsikt i hva etterretningsstasjonene i Vadsø, Vardø, Sør-Varanger, Karasjok, Fauske, Namdalen, Randaberg og Jessheim brukes til.

Forskerne skriver i forordet at Norge er et av verdens mest demokratiske land, men at det ikke er et av verdens mest åpne land, spesielt ikke i forsvarsspørsmål. De er klar over at de vil provosere:

«Alle opplysningene i denne boka stammer fra åpne kilder. Vi har stilt disse opplysningene sammen. Dermed har vi utvilsomt bragt fram for offentligheten forhold som myndighetene av politiske grunner helst vil holde skjult og derfor har valgt å skrive om bare i hemmelige dokumenter. Det oppfatter vi ikke som vårt problem.»

Rettsapparatet reagerer igjen, denne gang for *offentliggjøring* av militære hemmeligheter som skader rikets sikkerhet. Forskerne Nils Petter Gleditsch og Oven Wilkes må mandag 11. mai 1981 møte i Oslo byrett. Rettens administrator, Astrid Will Monsen, er gift med en tidligere generaladvokat, den militære riksadvokaten. Det er innkalt en rekke vitner, blant dem forsvarssjef Sverre Hamre. Aktor Jostein Erstad spør forsvarssjef Hamre om skadevirkningene av Gleditsch' og Wilkes' arbeide. Hamre sier at det er en kolossal hjelp for en fremmed etterretningstjeneste å få verifisert og oppdatert de opplysningene den måtte ha fra før og som den ville ha betydelige vansker med å samle inn. Varsling er en fundamental del av vårt forsvar, nettopp fordi vi har et mobiliseringsforsvar. Dette er dette som gjør saken så alvorlig, sier Hamre.

Forsvarsminister Thorvald Stoltenberg vitner også. Han hevder at Norge hadde en utbygd etterretningsevne ved de åtte omtalte stedene lenge før Norge gikk inn i NATO, og at det ikke ble opprettet noen stasjoner etter amerikansk initiativ. Heller ikke er noen av stasjonene er i sin helhet betalt av USA, uttaler han. Han innrømmer likevel at Stortinget ikke har fått konkret informasjon om etterretningsstasjonene.

Et dramatisk høydepunkt i rettssaken kommer med forsøket på å få den første sjefen for lyttestasjonen i Vadsø, Arne Eikeland, til å vitne for de to tiltalte. Nils Petter Gleditsch har blitt tipset av kaptein Anders Hellebust i E-tjenesten om at Eikeland kunne være et aktuelt vitne. Det viser seg at Eikeland nå bor i nabolaget til Gleditsch, og

Gleditsch tar en prat med ham der han forteller at det er amerikanerne som bestemmer og betaler. Eikeland innkalles som vitne. I en pause i rettsforhandlingene, som ellers skjer i rolige og høflige former, får Nils Peter Gleditsch sjokk da aktor Jostein Erstad kommer bort til ham og forsvarer Ole Jacob Bae, og gir klar beskjed om at hvis de opprettholder vitneinnkallingen av Eikeland, skal han legge fram en attest som sier at mannen er gal. Gleditsch får virkelig oppleve jernneven i aktors silkehanske.

Forsvarsadvokat Ola Jacob Bae etterlyser på sin side bevis for at boka har gjort skade, og mener det er opplagt at sovjetiske militære har kjennskap til godt synlige norske anlegg. Men han kan ikke dokumentere at stasjonene er kjent på russisk side.¹²⁸ Oslo byrett dømmer Nils Petter Gleditsch og Owen Wilkes til et års betinget fengsel. De får ikke medhold i anken til Høyesterett året etter.

De som måtte tro at det skal bli stille om det hemmelige Norge etter rettssaken mot Nils Petter Gleditsch og Owen Wilkes, tar grundig feil. Fem år etter at de to taper i Høyesterett vinner den utrettelige Ivar Johansen, nå redaksjonssjef i avisa *Ikkevold*, en prinsipielt viktig sak i Høyesterett sammen med resten av redaksjonen. Han er nok en gang tiltalt etter spionparagrafen. Denne gang for å ha skrevet om etterretningstjenestens SOSUS-lyttemanlegg for ubåttrafikk fra Stave på Andøya i Nordland og ut i Barentshavet. Det var forsvarsjefen som tok initiativ til den mislykkete straffeforfølgelsen.

Etter at det endelig har blitt stuerent å drive journalistikk med åpne kilder om det hemmelige Norge, kommer det mange flere ubehagelige saker for etterretningstjenesten. Høsten 1992 utgir journalistene Viggo Johansen, Pål T. Jørgensen og Finn Sjøe boka *Vi som styrer Norge*, hvor de skriver om den nære forbindelsen mellom den militære etterretningstjenesten og Arbeiderpartiets indre krets, og om avlytting av sentrale politikere. Spesielt SV, med stortingsrepresentanter som Lisbeth Holand, Reidar Johansen og Paul Chaffey, er utålmodige i Stortinget. Statsminister Gro Harlem Brundtland er nødt

til å ta tak i saken. Et av tiltakene er å be forskningssjef Olav Riste ved Institutt for Forsvarsstudier om å lage «en studie av etterretningsstabens egentlige og totale virksomhet i perioden fra 1945 og frem til ca. 1970».¹²⁹ Resultatet kommer fem år etter, i boka *Strengt hemmelig* med historiker Arnfinn Moland som medforfatter. Historiker Hans-Fredrik Dahl skriver i en anmeldelse av boka i Dagbladet 18. februar 1998:

Riste og Moland ser bort fra alle tvilsomme og pinlige sider ved den militære etterretningen etter 1945. De konsentrerer seg om det positive bidrag som norske installasjoner og agenter har gitt i retning av å samle opplysninger om den sovjetiske styrkeoppbyggingen.

At forfatterne ville gi noe annet enn en positiv framstilling var kanskje heller usannsynlig. Institutt for Forsvarsstudier, hvor Riste er forskningssjef, er en del av Forsvaret. Det samme er Norges Hjemmefrontmuseum, hvor Arnfinn Moland er ansatt. Begge forfatterne er altså tilknyttet Forsvaret. Dessuten gikk Forsvarsdepartementet gjennom manus før utgivelse for «å hindre at spesielt sensitive opplysninger blir offentliggjort til skade for rikets sikkerhet». Boka *Strengt hemmelig* er derfor ikke en uavhengig studie. Det er den offisielle versjonen. Da er det heller ikke unaturlig at forfatterne konkluderer på denne måten:

Det geostrategiske brennpunkt som norsk og særlig nordnorsk område representerte i den kalde krigen var et faktum, uavhengig av norsk politikk. Derfor var ei norsk etterretningstjeneste, men med norsk personell og under norsk kontroll, både det beste norske alternativet og det beste bidraget til den vestlige alliansens felles forsvar.

Nylig av slo Etterretningstjenesten å gi forsker Stian Bones ved UiT Norges Arktiske Universitet innsyn i de offentlige dokumentene

som var det viktigste kildegrunnlaget for *Strengt hemmelig*. Dette til tross for at det er gått 18 år siden Riste og Moland utga sin bok, og selv om alle dokumentene er mer enn 45 år gamle. Bones har derfor gitt opp å skrive om denne viktige delen av norsk etterkrigshistorie.

Journalister får også avslag på søknader om innsyn i dokumentene i henhold til Offentlighetsloven. En søknad ble sendt i forbindelse med dette bokprosjektet, og ble avvist. Anken er ennå ikke ferdigbehandla, selv seks måneder senere, selv om regelverket sier at en slik anke skal behandles i løpet av tre dager. Videre har etterretningssjef Kjell Grandhagen avvist et forslag til samarbeid. Han skriver:

Hensynet til denne belastningen for tjenestens øvrige virksomhet må avveies mot behovet for åpenhet og prosjektets samfunnsmessige interesse. I dette tilfellet vektlegger tjenesten at det som kan offentliggjøres om tjenestens virke i Finnmark i den aktuelle tidsperiode, i all hovedsak er dekket av boken *Strengt hemmelig* av Riste og Moland.

Her er altså etterretningssjefens vurdering av offentlighetens interesse et argument for hemmelighold. Er det ikke mer naturlig at andre vurderer den offentlige interessen enn etterretningssjefen selv?

Etterretningstjenesten er likevel klar over at de må yte en viss grad av åpenhet for at tjenesten skal opprettholde sin tillit hos folk flest. Etterretningssjefen bruker derfor store bokstaver om *ønsket* om åpenhet, blant annet i en video i forbindelse med framleggelsen av den åpne trusselvurderingen Fokus 2015:

– Men vår linje har vært den at det er en forutsetning for å hemmeligholde det vi må hemmeligholde, at vi må være åpne om det vi kan være åpne om,¹³⁰ som han sier.

Så spør det da, hvordan det følges opp i praksis. Historien om informasjon og åpenhet i etterretningstjenesten forteller at det er god grunn til å spørre om *det* alltid er tilfelle.